



*”Garnisonsminnen berättar 12” handlar denna gång om Infanteriets Skjutskola på Rosersberg  
Författare Johan René.*

*Bilder från hemsidan infanteriskjutskolan.se (ansvarig för bilden alt fotografens namn - om känt - står vid bilden) samt - där inget ursprung redovisas - Thomas Eckered.*





## **Infanteriets skjutskola på Rosersberg**

### **Inledning**

Rosersberg slott i södra delen av Sigtuna kommun är ett av de kungliga slotten. Det är emellertid länge sedan som det användes för kungliga ändamål. Efter änkedrottning Desiderias död 1860 stod det tomt i många år, men 1874 förlades den s k skjutskolan dit och denna och dess efterföljare – till slut kallad Infanteristridsskolan (InfSS) – fanns kvar till 1961. Därefter avflyttade InfSS till Kvarn utanför Borensberg i Östergötland och slottet och dess omgivning blev förläggings- och övningsplats för Civilförvarsskolan, även denna numera avvecklad.

Denna uppsats ska behandla Rosersberg under de år som slottet och övningsfältet användes för militära ändamål. För en utvecklad historik över slottet hänvisas till litteratur enligt litteraturförteckningen. Som en ram för berättelsen om garnisonsminnet Rosersberg kommer jag dock att ge en översiktlig beskrivning både slottets och skjutskolans historia.



*Rosersbergs slott från sjösidan*

### **Slottet Rosersberg**

Egendomen Rosersberg bildades omkring 1620. Dess förste ägare var riksskattmästaren greve Gabriel Bengtsson Oxenstierna. Slottet uppkallades efter dennes moder, född Tre Rosor. Slottet i dess första form uppfördes 1634-38. Riksmarskalken Gabriel Gabrielsson Oxenstierna, son till riksskattmästaren övertog slottet, men måste på grund av dåliga affärer pantsätta det två gånger under 1660-talet. Dennes arvingar tvingades att

återigen pantsätta slottet, men riksmarskalkens bror kanslipresidenten Bengt Gabrielsson Oxenstierna förvärvade egendomen 1682. Hur slottet såg ut i sin första skepnad kan ses i Suecia Antiqua et Hodierna, men efter 1682 omdanades och förskönades det i fransk stil under ledning av Nicodemus Tessin d y.

Efter Bengt Gabrielssons död 1702 innehades slottet av hans änka och därefter i korta tidsperioder av olika rikets herrar (eller deras änkor) innan Riksdagen 1757 beslöt att prins Carl ( sedermera Carl XIII) skulle få disponera slottet och det alltså blev kronans egendom. Överföringen till det kungliga huset verkställdes dock inte förrän 1762. Sjöhistoriska motiv präglar än idag slottets interiör bland annat Deprez paradmålning över slaget vid Hogland. Exteriören omdanades i nyklassisk stil. Efter Carl XIII och drottning Hedvig Charlottas död 1818 tillföll slottet kung Carl XIV Johan. Denne inredde ett antal av rummen efter sin smak, men ägnade främst kraft åt trädgården och parken. Efter Carl Johans död blev Rosersberg änkesäte för drottning Desideria. 1860 avled änkedrottningen, varefter slottet stod tomt.



*Carl XIII*



*Slaget vid Hogland*

### **Skjutskolan**

I början av 1850-talet var det svenska infanteriet beväpnat med slätborrade slaglåsgevär av 1840, 1845 och 1849 års modeller med rundkuler. Användbar skottvidd var 120 meter, men med dålig träffsäkerhet. Förbättrade vapenmodeller (räfflade slaglåsgevär av 1855, 1856 och 1857 års modeller med spetskuler) gav en användbar skottvidd av 540 meter, vilket medförde krav på en effektivare skjututbildning. En skjutskola inrättades för utbildning av skickliga instruktörer, vilka därefter skulle organisera skjutskolor vid sina respektive förband. Den nya skolan förlades till Högre artilleriläroverket på Marieberg i Stockholm med skjutningar på Ladugårdsgårde och låg under generalfälttygmästarens befäl.



Skolan började sin verksamhet i mars 1855 och pågick under ca en månad med 63 elever från alla infanteri- och jägarregementen eller -corpser samt från Flottan. Därefter organiserades skolan, trots tydliga behov, inte på nytt förrän 1859 och då med förläggning till Drottningholm, där fri inkvartering kunde ordnas. Detta var ett krav för att få ner kostnaden. Antalet elever var mellan 22 och 36, d v s endast en från varje infanteriförband. Först 1873 utbildades den förste kavalleristen.

Sedan ett nytt gevär med bättre prestanda införts 1867, blev det uppenbart att skjutbanorna vid Drottningholm inte räckte till. Behovet av längre skottfält och större kulfång var påtagligt. Generalfälttygmästaren föreslog därför 1874 flyttning till Rosersbergs slott, där moderna skjutbanor kunde anläggas och fri inkvartering ordnas för lärare och elever. Förslaget synes ha varit väl förberett, eftersom det i stort sett omedelbart omsattes i Kungl Majts beslut och skolan genomfördes 1874 på den nya förläggningsplatsen. 1875 var utbildningen nedlagd, men efter 1876 har utbildningen bedrivits på Rosersberg i oavbruten följd till 1961.

### **Skjutskolan 1874-1920**

Undervisningen bedrevs fram till 1894 i huvudsak efter de riktlinjer, som uppgjorts 1855. Dess ändamål var i första hand att utbilda goda skyttar och instruktörer. Först 1894 infördes en särskild taktisk kurs samt skjutningar med trupp. Årligen skulle två kurser om högst 70 dagar anordnas för ca 50 subalternofficerare samt två om högst 20 dagar för ca 10 regementsofficerare<sup>1</sup>. Så länge kurserna varade (de var inte alltid två om året) skulle en pluton om 60 volontärkorpraler stå till skolans förfogande samt under en skjutvecka på Marma dessutom ett gardeskompani.

Från början var både elever och lärare vid Rosersberg enbart under kurstiden, övrig tid vid sina "hemförband". Arrangemanget ansågs dock opraktiskt. Skolchefen hemställde 1899, "att det vid Rosersberg skulle ordnas en lokal, där chefen nödtorftligen kan inkvartera sig med familj även under vintern". Denna hemställan bifölls, och 250 kr anslogs för insättande av dubbelfönster, dubbeldörrar, kamin och köksspis samt för inrättande av skafferier.<sup>2</sup>

Under årens lopp lades allt större vikt vid det fältmässiga uppträdet och olika former av fältförsöksverksamhet bedrevs, både vad gäller stridsteknik och t o m uniformsfärg. År 1898 påbörjades skjutningar med gevär m/96. För skjutningarna och för de taktiska övningarna behövdes efterhand mer och växlande terräng. Torpet Fågelsången flyttades därför samt förlades

---

<sup>1</sup> Enl definition före 1972, d v s major och överstelöjtnant.

<sup>2</sup> Lindskog, Gösta, Infanteriskjutskolan 1855-1961. Förutom anekdoter av detta slag är boken en ambitiös genomgång av utbildningens utveckling under tidsepoken. I denna artikel ges en mycket översiktlig bild av utvecklingen, för detaljer hänvisas till boken.



2017-11-05

Sida 5 (21)

slutövningarna på Skillingaryd, eftersom Marma ansågs vara alltför enahanda.

1908 organiserades skolan på tre utbildningsavdelningar, för teknik, skolskjutning och fältmässig skjutning. Avdelningen för fältmässig skjutning blev föregångare till avdelningar för taktik och truppföring. År 1914 anordnades på prov vinterkurser för första gången.



*Frånvaron av lämningar efter skjutvallar kan förklaras av att sådana inte användes. (Båda bilderna från infanteriskjutskolan.se, Armémuseum)*



*Kurs för regementsofficerare*

*Skjutning eller övning på B-banan, blinderingsvallen i bakgrunden kan vara samma som på bild sid 10 vänster. Eleverna verkar riktade mot Oxstallet (?).*

(Båda bilderna från infanteriskjutskolan.se, Armémuseum)



2017-11-05

Sida 6 (21)



*Skolskjutning på B-banan (?), i bakgrunden Oxstallet och spannmålmagasinet (infanteriskjutskolan.se, Sven Svensson)*

### **Utvecklingen mot Stridsskola 1920-61**

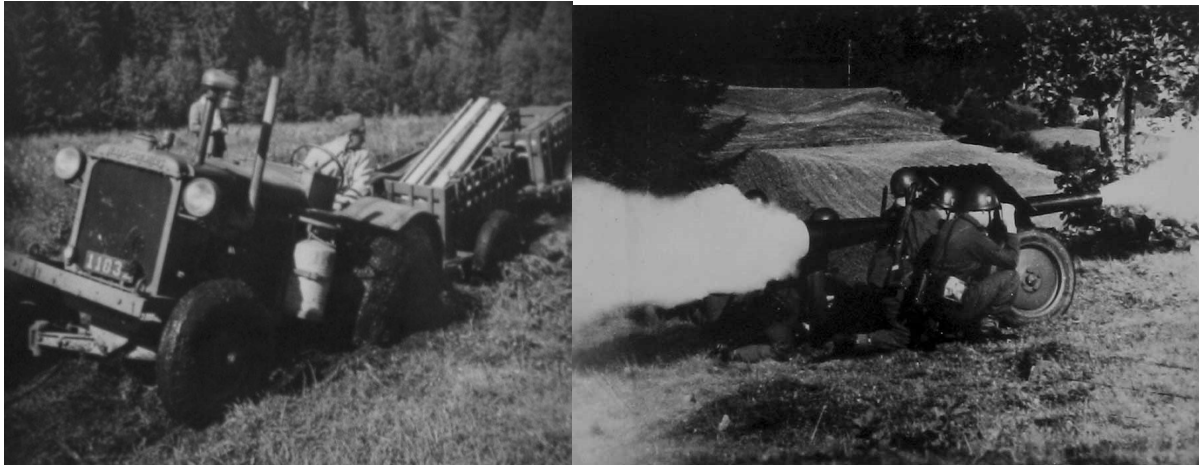
Utbildningsprogrammet utvecklades efter 1920 ännu mer mot taktik och stridsteknik samt mot försöksverksamhet – nu påbörjas utvecklingen mot stridsskola. Det skulle dock dröja till 1947 innan stridsskolekaraktären blev dominerande. Under 1922 fick skolan ett eget övningskompani dock med tältförläggning. Det tillhörde Upplands regemente (I 8, Uppsala). Härigenom kunde man övergå från muntliga stridsövningar till truppförings- och samverkansövningar. Samma år anordnades för första gången kurs i granatkastartjänst.

Den s k infanteriofficersskolan tillkom 1928 (i Stockholm) och verksamheten vid Rosersberg utvecklades vid denna tid med samverkansövningar med stridsvagnar och flyg. Det sistnämnda innebar att markfrågan blev aktuell och 1933 fick skolan överta arrendet för hela Kungsgården, vilket gav tillgång till ytterligare terräng och byggnader.

1932 aktualiserades de undermåliga sanitära angelägenheterna vid skolan, främst på förläggningsplatsen. En eldsvåda i manskapsköket kunde begränsas enbart genom att det rådde vindstilla och regnet forsade ner. Vattenledningarna var underdimensionerade. Efter besök av försvarsministern fattades ett raskt beslut om ett nytt vattensystem.

Under slutet på 1940-talet skedde den slutliga omdaning till stridsskola med skapandet av Stridsskola I och II. Dessa utvecklades till bataljonchefskurser med elever från arméns samtliga truppslag. Såväl vid dessa kurser som vid kompanichefskursen lades tyngdpunkten vid samverkan mellan truppslagen. Övningstruppen vid Rosersberg utökades till reducerad skyttebataljon och ett batteri. Försöksverksamheten utökades och

ledde 1949 till skapandet av brigader, ombeväpning med automatvapen och närpansarvärnsvapen samt en ökad rörlighet (cyklar).



*Försök med traktor och dubbla släp Infanterikanon, försöksmodell 43-44  
(Dessa bilder från infanteriskjutskolan.se, Krigsarkivet)*

Den utökade verksamheten gjorde lokalfrågorna akuta. Gula paviljongen blev förvaltningsbyggnad och västra slottsbyggnaden moderniserades för skolexpeditionens behov. För den nyinrättade Arméns skyddsskola löstes problemen genom att Holmboda gård fick bli förläggningsplats. För kursverksamheten inreddes ett antal elevrum i två utanför slottet uppförda officersbaracker. Däremot kvarstod problemen med truppens förläggning, vilket negativt påverkade disciplin och hygien.

1954 hade en någorlunda godtagbar lösning ordnats, men då inträffade den stora branden. En värnpliktig slarvade, när han skulle sota korn och sikte före skjutning. De två kasernerna brann ner, en till grunden. Dessutom lades underbefälsmännen, personalbostäder och Klockhuset i aska. Denna brand liksom projektet med ny storflygplats för Stockholm vid Halmsjön (Arlanda) aktualiserade frågan om InfSS förflyttning. I avvaktan på beslut uppfördes baracker för truppens förläggning och övriga lokaler improviserades.



*Kasern I brinner*



*Vårdshuset med tidstypisk Volvo släckbil*



*Släckningsarbete på planen innanför Kasernerna, i bakgrunden Kasern II.*

*Den helt nedbrunna Kasern I, i bakgrunden Kasern II*

(Dessa fyra bilder från infanteriskjutskolan.se, Gösta Swedén, fotograf okänd värnpliktig.)

Förflyttningen till Kvarn påbörjades 1960 och fullföljdes året därpå. Huvuddelen av den militära personalen flyttade med, medan den civila personalen övergick i tjänst främst vid Civilförsvvarsskolan.

### **Byggnader och lämningar**

När skjutskolan 1874 flyttade till Rosersberg var lokalbehovet litet, eftersom skolan var kort (ca 2 månader) och ingen personal hade sin ordinarie gärning där. Under den aktiva tiden på året disponerades ett antal rum i slottets nedre våning samt de flesta lokalerna i flyglarna. Så småningom kom skolan att sätta sin prägel på slottet, men paradvåningen brukade inte användas. Däremot blev t ex kapellet lektionssal, sydvästra flygeln officersmäss och andra våningen i den nordvästra flygeln expeditions- och lärarlokal.



*Kyrkan som lektionssal*  
(infanteriskjutskolan.se, Krigsarkivet)

*Officersmässan, idag Slottscafé*

Slottsstallet, som i många år använts som förråd, verkstäder och stall för officerarnas hästar, ändrades 1947-50 till moderna lektionssalar. Dessutom fanns där post, telefonväxel och en biograf. Idag är byggnaden konferenslokal. Den stora p-platsen vid stallet har ersatt ett antal bodar och förråd.





2017-11-05

Sida 9 (21)



*Vapenutbildning vid Frökengången*

([infanteriskjutskolan.se](http://infanteriskjutskolan.se),



*Gevärsfaktoriet, (Slottsstallet), senare  
lektionssalar samt postkontor (på gaveln)*

([infanteriskjutskolan.se](http://infanteriskjutskolan.se), Mattias Svensson) Krigsarkivet)



*Slottstallet, innergården*



Den s k Kungsgården, som kom att disponeras av skolan efter 1933, användes som elevförläggning, personalbostad och underofficersmäss. 1939 byggdes invid Kungsgården ett hus, som – passande nog – benämndes Drottninghuset, som också användes för personalbostäder. De är även idag familjebostäder. På höjden ovanför Kungsgården och Drottninghuset ligger en samling hus med bland annat Pensionärshemmet, Parkgården och Smedsbyggnaden, alla idag internatförläggning. Dessutom – lite undanskymt – ligger det gamla torpet Fågelsången hitflyttat från sin gamla plats vid sekelskiftet, idag familjebostad. Nedanför Kungsgården, förbi en nyanlagd äppelplantering kan man se det gamla båtskjulet, okänt byggår, även använt för slottets tvätterskor. Vid båtskjulet finns också Sjöbryggan. Vattenspegeln är en vik av Mälaren.



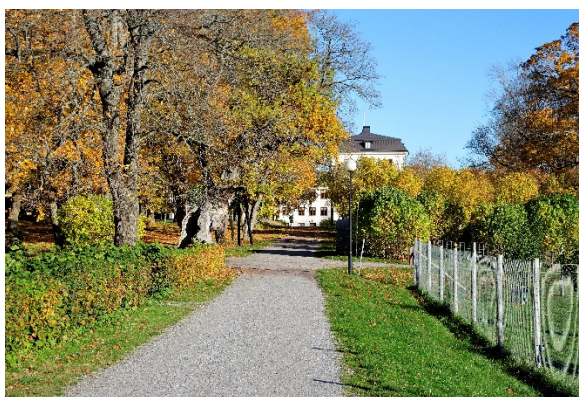
*Från vänster Persikohuset, Kungsgården och Drottninghuset.*



*Kungsgården*



*Drottninghuset*



*Den gamla eken vid Kungshuset har upplevt tider långt före Gabriel Bengtsson Oxenstierna.*



2017-11-05

Sida 11 (21)



*Utsikten från Kungsgården med båt-Skjulet*



*Sjöbryggan, officerare på båtutflykt (infanteriskjutskolan.se, Armémuseum)*



*Parkgården*



*Fågelsången*



*Björkroten är så kontaminerad med gevärspjäskor att den inte går att säga i. Bakom syns ingången till Pensionärshemmet, hitflyttat 1904.*



*Smedshuset*



Resurserna för bedrivande av skjututbildning var inte stora, endast tre hektar (ha) av terrängen disponerades till att börja med (mot 1250 ha vid flytten 1961). Tavlorna sattes upp i terrängen medan blinding och skjutvallar saknades. Till att börja med hade man bara sex fasta skjuttavlor uppsatta. Först år 1900 byggdes två skjutbanor och 1936 fick man en sedan länge önskad kulsprutebana. Innan den byggdes förlades den årliga kulsprutekursen till bland annat Rommehed, ett för lärare och elever opraktiskt arrangemang. Samma år byggdes den första korthållsbanan. Det finns fortfarande kvar två blindingar av jord respektive sten och cement på platsen för en av de första skjutbanorna. Förutom dessa är alla spår av skjutbanorna borta. I nedanstående bilder agerar författaren "tändsticksask" för att ge en uppfattning av blindingarnas storlek.



*Stora jordvallen (jfr sid 4)*

*Liten vall av cement och sten*

Byggnaderna för skolan var till att börja med provisoriska och först 1884 uppfördes en permanent byggnad vid vägskälet mot Holmboda, som användes som matsal för elever, men senare blev manskapsmatsal intill 1961. Numera används byggnaden som skola.

1906 uppfördes invid matsalsbyggnaden en paviljong kallad "Gula paviljongen", använd som elevförläggning. 1950 ombyggdes huset till förvaltningsbyggnad och centralvärme infördes. Idag används huset för bostäder.



*Matsalen mot Ö, med Gula paviljongen bakom*  
(infanteriskjutskolan.se, Sven Svensson)



*Matsalen mot N och allén*



*Matsalen mot S*



*Gula paviljongen (idag inte så gul)*



*Matsalen som elevmatsal*  
(infanteriskjutskolan.se, Krigsarkivet)



*Ladan från 1892 i nutid*

I närheten av denna matsal inreddes i en 1892 uppförd ladugård en tygverkstad och ett tygförråd. Invid denna ladugård byggdes så småningom en ny tygverkstad medan den stora ladan blev övningshall. Ladugården fyllde detta ändamål till avflyttningen, men fick efter 1954 inhysa även ett marketenteri, eftersom markan brann ned tillsammans med kasernerna. Numera är byggnaden förråd och garage för Statens Fastighetsverk (SFV).



*Ladan, delar är provisoriskt marketenteri*

*På väg från markan.*

(Båda bilderna infanteriskjutskolan.se, Rolf Ohlsson)

1922 förlades ett övningskompani permanent till Rosersberg – till att börja med i tält. En kasern (Kasern I) uppfördes 1924 men brann ner till grunden 1954. Den år 1931 uppförda Kasern II, som även innehöll underbefälsmäss och marketenteri, renoverades 1949-53 och stod precis färdig vid den stora branden, men eldhärjades och revs. Källargrunden lämnades kvar och påsattes ett tak. I detta rumphuggna hus, ca en halv våning högt och därför raskt döpt till ”Skyskrapan”, förlades toaletter för ett kompani samt ett proviantförråd. Idag syns inga lämningar av de två kasernerna, ej heller av de baracker, som byggdes på platsen.



*Ladan idag, hitom ligger Sommarstallet. Kasern I kan anas i den missfärgade delen av gräsmattan*

*Utsikt från Markan i Ladan mot ”Sommarstället”, nuw Tennisbanorna*

(infanteriskjutskolan.se, Mary Berglund)



*Kasernområdet. De två hitersta barackerna var förläggning för handräckningsvärnpliktiga, till vänster därom Gula paviljongen. De två kasernerna är tydliga, Kasern I närmast. Hitom ligger en vit barack, Bastun, och till vänster därom Matsalen. Bakom denna anas Klockhuset hitom Vårdshuset. Bortom Kasern II sticker Sommarstallet / Intendenturförrådet fram. Det finns kvar liksom därbortom Tygverkstaden och Ladan.*

(infanteriskjutskolan.se, Sven Svensson)

Vid vägen framför de båda i vinkel byggda kasernerna låg "Vårdshuset", byggt år 1800, som användes till manskapsförläggning och sedan bland annat sjukstuga, tills en modern sjukvårdsinrättning 1941 byggdes ovanför 1892 års lada längs vägen mot Rosersbergs station. Även detta hus skadades svårt av branden 1954 och revs. Inga lämningar finns kvar. Mitten mellan de två kasernerna och Vårdshuset låg Klockhuset, med klockor visande tid i alla fyra väderstrecken. Huset användes som proviantbod, senare verkstad för kasernavdelningen, och torde ha brunnit ner även det 1954.

Mellan Kasern II och ladan från 1892 byggdes förutom tygverkstaden, Sommarstallet (gjordes om till intendenturförråd) samt två förläggningsbaracker, GIMO och ÖSTERSKÄR. Barackerna är numera rivna utan spår förutom ett ensamt dricksvattenrör, som sticker upp ur den gräsbevuxna planen. Förrådet används fortfarande som förråd och garage medan tygverkstaden (bilden nedan till vänster) har byggts om till kontorslokaler för SFV personal.



*Tygverkstaden, numera SFV  
kontor, byggdes en gång som stall*

*Vattenledningsröret, den enda resten av  
barackerna GIMO och ÖSTERSKÅR.*

Söder om 1892 års lada fanns det två baracker för lektionssalar respektive expedition. Dessa är idag rivna och ersatta av Änggården, som har använts som förråd och laboratorium för Civilförsvaret.

Oxstallet användes som förråd och stall för officerarnas hästar samt som "oxstall". Riktigt vad oxarna användes till framgår inte av tillgängliga källor, kanske var det arrendatorns oxar. I så fall kan man räkna med att oxarna inte fanns kvar efter 1933. Idag används lokalen av polisens hundenhet.

Invid vägen hitom Oxstallet låg ett spannmålsmagasin (se sid 4) samt en vaktlokal. Vid uppfarten till Oxstallet byggdes en dansbana, dit traktens unga damer inbjöds till mycket populära danskvällar. Inga spår finns av varken vaktlokal eller dansbana. Bilden nedan till vänster är tagen från manskapsmatsalens östra sida mot (nedbrunna) "Värdshuset" (till höger om stora trädet) mot Oxstallet. Precis till vänster om Oxstallet och hitom låg vaktlokalen samt dansbanan. Brandposten får väl just här anses aningen ironisk.





*Oxstallet döljer sig i grönskan*

Uppe på krönet vid vägen till Rosersberg station ligger en smedja med okänt byggår. Strax innanför ligger det 1941 nybyggda sjukhuset, som t o m innehöll en tandklinik. Sjukhuset är idag familjebostäder.



*Smedjan*



*Sjukhuset*



*Sjukhuset, framsidan*



*Brandboden*

Längs vägen mot Holmboda fanns ett stort barackläger för övningstruppen. Standarden tycks ha varit låg. Detta är idag ersatt av Noregården, en modern förvaltningsbyggnad samt parkeringsplatser. Mittemot Noregården ligger ett litet garage, som länge fungerade som brandbod.

Holmboda gård togs 1953 i anspråk för den då nybildade Arméns Skyddsskola. 1961 flyttade denna skola in till Sörentorp och medföljde därefter ut till Kungsängen. Numera är skolan förlagd till Umeå (Försvarmaktens Skyddscentrum (SkyddC)). Gården är privatbostad liksom det imponerande Trädgårdsmästarbostället.



*Holmboda*



*Trädgårdsmästarbostället vid Holmboda*

Ute på det gamla övningsfältet finns fortfarande lämningar efter bunkrar och anläggningar för underlättande av skjutverksamheten. Nedan visas några bilder utan kommentarer. Uppsatsen har begränsats till slottets och dess omedelbara närhets användning under skjut- och stridsskoletiden.



*Observationsväret*

(Båda bilderna infanteriskjutskolan.se, Sven Svensson)

*Bunker vid Fågelsången*

Som avslutning vill jag rikta ett varmt och hjärtligt tack till Sven Svensson, ansvarig för hemsidan infanteriskjutskolan.se, för välvilligt bemötande och en god hjälp med både faktakunskaper, kartor och tillgången till bilderna på hemsidan.



*Kejsaren av Etiopien, Haile Selassie, Lejonet av Juda, samt HMK Gustaf VI Adolf anländer till förevisning på InfSS 1954 (infanteriskjutskolan.se, Försvarsstabens pressavdelning)*



2017-11-05

Sida 20 (21)

**Karta** se sidan 21

**Källor :**

Litteratur

Lindahl Sture, Rosersberg – En sammanställning... Andra tryckningen, Borås 1962

Lindskog Gösta, Infanteriskjutskolan 1855-1961, Stockholm 1961

Hemsidor

[infanteriskjutskolan.se](http://infanteriskjutskolan.se)

Intervjuer

Sven Svensson, [infanteriskjutskolan.se](http://infanteriskjutskolan.se)

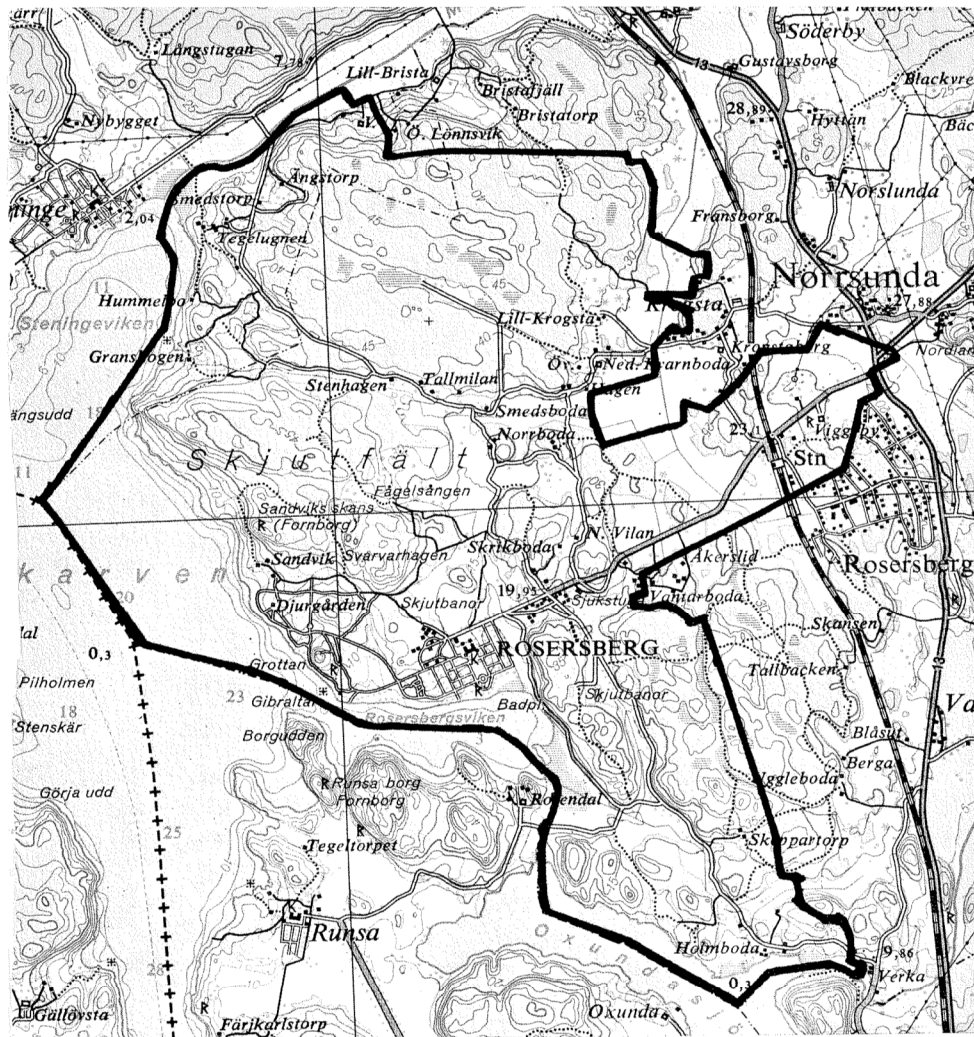
Berit Sandqvist, Statens Fastighetsverk

Rekognosceringar har genomförts 2016-06-08, 09-04, 2017-10-17, 19, 30

Bilder från hemsidan [infanteriskjutskolan.se](http://infanteriskjutskolan.se) (ansvarig för bilden alt fotografens namn – om känt – står vid bilden) samt – där inget ursprung redovisas – Thomas Eckerred.



## Karta över Rosersberg och övningsfältet



Övningsfältet vid Rosersberg år 1961

500 m